

פרק י'ג / פרשת אמון ותמר (חלק ב')

רוצה בכך – ובונה שבעולם היא אכן רצחה (עיין דברים כ'ב, מה-כט). אבל אמןון באכזריותו שלוח את תמר מביתו ולא רחם, ואך נועל אחריה את הדלת.

כל כך שנואה ומאוסה נעשתה בעיניו, עד שלא הסתפק בכך שקרה לה 'קומי לכיכי', אלא 'ייקרא את גערו משרותו ויאמר שלחו נא את זאת מעלי החוצה ונעל הדלת אחריה'. גם שמה של תמר חמודה נשוא נעשה לו תועבה. 'את זאת!' – הוא אינו יכול להעלות את שמה על שפטיו, רגשות התועבה והטומאה מkapifs אותו, חונקים אותו, 'ונעל הדלת אחראית' – הוא נתפרק חד פניה. רק לפני שעה אחות כה העריך אותה וכשה אהב אותה – והנה עתה כולו תיעוב מפניה.⁵

מלבד התהופה הפסיכולוגית הזאת, יש כאן ביטוי לפער שבין חטאו של אמןון לבין חטאו של דוד בביתו, למרות הדמיון שבין הספרותם. בפרקם י"א-י"ב (ראה שיעורים 23 ו-25) ראיינו את שחבו של דוד, שגם כשקע במגעל החטא, עדין מנעה אותו תחושת האחריות מלהתעורר מהתעלום של בית שבע. אמןון נהוג בדרך היפה בתכלית: מתוק רגשות התסכול שלו הוא מסיר ממעליו כל אחריות לגורלה של תמר, ומסלק אותה מביתו באופן משפיל.

ותמר האומללה לא נותר אלא לבכות על מר גורלה:

(יח) וְעַלְיָה קִתְנַת פְּסִים כִּי כֵן תַּלְבֵשׂ בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ
הַבְּתוּלָת מְעֻלִים וַיֵּצֵא אֹתָה מִשְׁרָטו הַחַוזֶן וְנַעֲלֵת
הַדְּלַת אַחֲרָה: (יט) וַתַּקְרַב פָּמֶר אַפְרֵל רָאשָׁה
וְקִתְנַת הַפְּסִים אֲשֶׁר עַלְיָה קָרְעָה וַתַּשְׁפַּשֵּׂם יְדָה עַל
רָאשָׁה⁷ וַתַּלְךְ קָלוֹךְ וְזַעֲקָה:

ב. בין אמון לשכם

כדי להמחיש את רשותו של אמןון, מתקבלו המקרה לסיפור אונס אחר בתורה – פרשת דינה בשכם (בראשית לד'). נמנה תחילתה את הקבלות שבעון שני הספרותים:⁸

א. שתי הפרשיות מספורות בלשון דומה על אונס של אישת (דינה/תמר), בתו של אחד מנהיגי ישראל (יעקב/דוד):

וַיַּקְרַב אֹתָה וַיַּשְׁכַּב אֹתָה וַיַּעֲנֵה

⁵ על התשובה (ראה העלה 2, עמ' 116).

⁶ למעשה זה יש שימוש כפולה: ראשית, זה מעשה אבל רגיל; שנית, מאחר שתמר שוב אינה בתולה, אין היא יכולה לבוש את בגדי הבתולות.

⁷ שימת ידיים על הראש כביטוי של צער והשפה מופיעה גם בנבואת ירמיהו (ב', לו-לו): "גַם מִמְצָרִים תָּבֹושִׁי פָּאַשֵּׁר בְּשַׁתְמַשּׁוֹר, גַם מֵאַתָּה תִּצְאֵי וְתִדְיַק עַל רָאשָׁךְ".

⁸ להרבה על הקבלה זו ועל הקבלה המתוארת בסעיף הבא עיין בספר מקובלות נגשנות – מקובלות ספרותיות בספר שמואל,-alone שבוט תשס"ו, עמ' 149-165.

א. הרעה הגדולה הזאת

כפי שציינו בסוף השיעור הקודם, רשותו של אמןון לא הסתיימה באונס תמר. מיד לאחר מעשה זה נמלא אמןון רגשי שונה עזים כלפי תמר:

(טו) וַיַּשְׁנַא אֶמְנוֹן שְׁנָאָה גְּדוֹלָה מִאֲשֶׁר אָהָבָה
הַשְׁנָאָה אֲשֶׁר שְׁנָאָה מִאָהָבָה אֲשֶׁר אָהָבָה...

שנאה זו – מה טיבה? המפרשים העלו כיונים שונים,¹ אבל פשט הדברים נראה כביאורו של הגרייד סולובייצ'יק:

הוא שנא אותה עתה שנאה גדולה מאוד לא מחמת יסורי מצפון שנתייסר בהם, אלא מחמת כך שפטאות והוא עד כמה איננה יפה, עד כמה כעורה היא ומאוסה היא. החטא היה לו תועבה. ב글לו הוא בא לשנאו את עצמו – ומילא אותו הטענה. לחטא השפעה מוציאיטית. אמןון שנא את עצמו והעביר את שנותו לתמר העולבה על לא-אשם בכפה. תמר הייתה היפה להפליא – נהפכה בעיניו לסמול התועבה והשנאה.²

ואכן, השנאה מביאה את אמןון לעשות צעד נבי עז茂וד:

...וַיֹּאמֶר לְה אֶמְנוֹן קָוֵם לְכִי: (טו) וַתָּמֶר לוֹ אֶל
אוֹdot הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת מִאֲחַרְתָּא אֲשֶׁר עָשִׂית עַמִּי
לְשַׁלְחָנִי³ וְלֹא אָבָה לְשָׁמֵעַ לְה:⁴ (יז) וַיִּקְרַא אֶת גַּעֲלָה
מִשְׁרָטו וַיַּאֲשֶׁר שְׁלַחְוּ נָא אֶת זֹאת מעלי החוצה ונעל
הַדְּלַת אַחֲרָה: (יח) וְעַלְיָה קִתְנַת פְּסִים כִּי כֵן תַּלְבֵשׂ
בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלָת מְעֻלִים וַיֵּצֵא אֹתָה מִשְׁרָטו
הַחַוזֶן וְנַעֲלֵת הַדְּלַת אַחֲרָה:

עד כמה שהדבר עשוי להישמע לנו מוזר, תמר אכן רצחה שאמןון ישא אותה לאישה, שכן שום איש אחר לא ירצה לשאת אותה מאחר שהיא בתולה. הנחה זו היא שעובדת ביסוד דין התורה שהאונס נערה חייב לשאתה, אם היא

¹ מרבית המפרשים סבורו שתמר פגעה באמנון בדרך זו או אחרת. רשי': כתוב על פי חז"ל: "נימא נקשורה לו ועשאותו כורות שפה", ורב"ג הוסיף: "שנתעכמתה כפיי יכולת להילחם על רצונו, ואולי האכיבה אותו בזה ההטעומות שהיה בינויהם, או אמרה לו דברי חרופות, ולזה שנאה". ואילו רדי'ך ראה בשנאה זו תופעה נסית: "זאת השנאה היהת סבה מאות השם כדי להגדיל החרפה בשלהו אותה מביתו והוא אבשלום יותר שהוא אותו עד מות עד שחייב להרגו".

² הרב י"ד סולובייצ'יק, על התשובה: דברים שבעל-פה, ירושלים תש"ה, עמ' 115.

³ "אל יהיה זה הדבר לשחני, כי גדולה הרעה הזאת וחיפה ובזין יותר מהאהורת שעשית עמי [כלומר יותר מהעינוי, א"ב]. ויונתן תרגם 'אל' – על'" (דד'ק).

⁴ דיק המלב"ם: על הצעתה של תמר לפני האונס הייתה תגובתו של אמןון "לא אָבָה לְשָׁמֵעַ בְּקָוְה" (שם, יד), ככלומר הוא שמע את דבריה, אך לא ניאות לקבלם; ואילו על בקשתה של תמר לאחר האונס נאמר "לא אָבָה לְשָׁמֵעַ לְה", ככלומר אמןון סירב אפילו להקשיב.

וירא אתה שכם בון חמור החוי נושא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה. ותדקק ונפשו בדינה בת יעקב ויאהב את הנער וידבר על לב הנער (בראשית ל"ד, ב-ג).

באופן מפתיע למדיי, דוקא לאחר האונס מתמלא בקדום שביבט שכם רגשות עזים כלפי דינה,¹⁰ והוא נהוג בה בעדינות רבה.

אצל אמון המסלול הפוך. הוא פועל רק מתוך תאווה, ולאחר שביצע את זומו הפקה תאוותו לשנאה חסרת תקדים:

ויאהב אמון בון דוד... ויענה וישכב אתה... וישנאך אמון שנאה גדולה קאוד כי גדולה השנאה אשר שאה מאהבה אשר אהבה ויאמר לה אמון קומי לכוי (שם"ב י"ג, א-ט).

משמעותה של הקבלה מובנת מалаיה: באמצעותה מבקש המקרא להציג את חומרת מעשהו של אמון, שהוא גדולה lain ערך מרשותם של תושבי כנען שעם נאלצו בני יעקב להתמודד. שני האנשים עשו מעשים נוראים, אך דרכיהם פועלותם לאחר מכן הוכחות: שכם החל לנוהג בריגשות, שהיה בה כדי לכפר ולו כמעט על מעשהו, ואילו אמון רק הוסיף חטא על פשע.

ג. בין יוסף לאמון

מכאן נוכל לעבור להකלה אחרת, אף היא ברורה מאוד, בין דמותו של אמון לבין דמותו אחרת בספר בראשית – דמותו של יוסף – וביחד ההקבלה בין סיפורו אמון ותמר לסיפור יוסף ואשת פוטיפר. נזכיר את ההקבילות העיקריות:

א. בשני הסיפורים יש פניה לאדם לשכוב עמו. דברי אמון לתמר "בואי שכב עמי אחוחת" מזכירים את פניה של אשת פוטיפר ליוסף: "ותשא אשתח אדני את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי" (בראשית ל"ט, ז).¹¹

ב. הנה פס' כ מכנה אבשלום את מעשהו של אמון בלשון נקייה: "האמנון אחיך הנה עמר". גם לשון זו מופיעה אצל יוסף ואשת פוטיפר: "ולא שמע אליו לשכוב אצליה להיות עמה" (בראשית ל"ט, ז).

הן התביעה הון הלשון הנקיה הזאת מופיעות רק בשתי פרשות אלו בלבד.

ג. תמר אומרת לאמון "אל אולדת ברעה הגדולה הזאת מאחרת אשר עשית עמי לשלחני" (פס' ט), ובלשון זו נקט

10. היצורף "דבקות נפש" בא במקרא בנסיבות זו רק עוד פעם אחת, בפסוק "דבקה נפשי אחריך בי פמכה ימינו" (תהלים ס"ג, ט [בתהילים קי"ט, כה – "דבקה לך ונפשי חניךך"] – המשמעות שונה); הדבר מלמד על עצמת רגשותיו של שכם כלפי דינה.

11. על הקבלה זו (ואחרות) עמד כבר רב שמואל בן חופה גאון בפירושו לתורה (מהדורות גראנבטום, ירושלים תש"ט, על בראשית ל"ט, ז): "ואמרה לו 'שכבה עמי', כמו אמר אמון לתמר 'בואי שכבי עמי אחתי', ושניהם ביטוי נתיב ופראי".

ויחזק ממנה ויענה וישכב אתה

ב. גם חומרת המעשה מתוארת במילים דומות:

כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יששה

כי לא יעשה כן בישראל אל מעשה את הבעל הזאת (שם"ב י"ג, ב'; בפתאום שכם רגשות עזים כלפי דינה,¹⁰ והוא נהוג בה בעדינות רבה.

ג. תגובת המשפחה על המעשה דומה אף היא:

ובני יעקב באו מן השדה קשעם ויתעכבו האנשים
ונחר להם מאד

ויהמלך דוד שמע את כל הדברים האלה ויתר לו מאד (שם"ב י"ג, כא).

ד. בשני המקרים התגובה הראשונה היא שתיקה:

והחרש יעקב עד באם (בראשית ל"ד, ח);

והמלך דוד שמע את כל הדברים האלה ויתר לו מאד. ולא דבר אבשלום עם אמון למשך ועד טוב (שם"ב י"ג, כא-כב).

ה. בשני הסיפורים הרגו, בסופו של דבר, אחיו הנאנסת (שמעון ולי, אבשלום) את האונס (שכם, אמון) תוך ניצול חולשתו:

ויהי ביום השליishi בהיוותם לאביהם... ואת חמור ואות
שכם בנו קרגו לפיה קרב (בראשית ל"ד, כה-כו);

ויצו אבשלום את נעריו לאמר ראו נא בטוב לב
אמנון בין ואמרתי אליכם הכו את אמון והמתם
אתו (שם"ב י"ג, כה).⁹

מה משמעותה של השוואה זו? נראה שנקודות הדמיון שבין שני הסיפורים מסייעות לחדר את ההבדלים שביניהם:

א. השוני המרכזי הוא בקבלת האחריות. שכם בן חמור מוכן להכיר באחריותו ולשאת את הנערה לאישה:

ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה אמץך חן בעיניכם
ואשר תאמרו אליו אتن. הרבה עלי מאד מהר ומתן
ואתנה פאשר תאמרו אליו ותנו לי את הנער לאשה
(בראשית ל"ד, יא-יב).

amon, לעומת זאת, נהוג לפני תמר באכזריות ובה, ומטעלים מכל רגש של אחריות כלפייה.

ב. מעשה שכם – ראשיתו בתאווה, אבל לאחר מכן מתגליה בו גם אהבה כלפי דינה:

9. יתכן שהකלה זו מסייעת להבין פרט נוסף בפרשנה. שמעון ולוי אינם מסתפקים בהrigת שכם וחמור אביי, אלא הורגים את כל אנשי העיר: "וירגו כל זכר, ואת חמור ואת שכם בון קרגו לפיה קרב" (בראשית ל"ד, כה-כו). ותנה, לאחר הריגת אמון היו שסבירו שgem אבשלום נוג בדרכם זו: "והשMISSה באה אל דוד לאמר הכה אבשלום את כל בני המלך ולא נותר מכם אחד" (שם"ב י"ג, ל). המשמעות התבירה לבסוף כמוטעית, אך מה יסודה? אין זה מן הנמנע שהיא הונגה גם מן התקדים של תגובת שמעון ולוי למעשה שכם!

כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון ולב אמן בוק, תש"ע
עו"ח: בית קולוש
בית המדרש הווירטואלי
מיסטרו של
The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הווירטואלי: 5 שולוחה 02-9937300 דוא"ל: office@etzion.org.il
לביטול רשות לשיעור:
<http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php>

גם יוסף: "וְאֵיך אָעַשֶה גְּרֹעוּהָ פְּגַדְלָה פְּצִאת וְחַטָּאתִי לְאֶלְהִים" (בראשית ל"ט, ט).¹²

ד. בשני הסיפורים נזכرت יציאה החוצה לאחר האירוע: בפרקנו נאמר "וַיֹּאמֶר שְׁלֹחוּ נָא אֶת זָאת מַעַלְיָה חַזְׁעָן... וַיָּצַא אֲוֹתָה מִשְׁרְטוֹ הַחֹזֶן" (פס' י-יח), ובפרק אשת פוטיפר נאמר "וַיַּעֲזֹב בְּגָדו בִּינָה וַיַּנִּס וַיָּצַא חַזְׁעָן... כְּרָאוֹתָה כִּי עָזָב בְּגָדו בִּינָה וַיַּנִּס חַזְׁעָן" (בראשית ל"ט, יב-ט).

ה. בשתי הפרשיותensus בעל הבית מאד שמעו על מה שנעשה: "וַיַּהַפֵּל קֹדֶש שָׁמַע אֶת כָּל פָּדָרִים פָּאֵלה וַיַּמַּר לוֹ קָאָד" (פס' כא); "וַיַּחֲיִ בְּשָׁמַע אֲדֹנָיו אֶת דָּבָרִי אֲשֶׁר דָּבָרָה אֱלֹיו לְאָמֵר כָּדָרִים פָּאֵלה עֲשָׂה לִי עַבְדֵךְ וַיַּסַּר אֶפְ�" (בראשית ל"ט, יט).

מלבד הקבלות תוכניות ולשוניות אלו, יש בפרקנו שני דברים היוצרים זיקה ישירה ליוסף. האחד הוא כMOVON כתונת הפסים של תמר, המזכירה את כתונת הפסים של יוסף (בראשית ל"ז, ג ויעוד). והשני הוא הביטוי המפורסם של יוסף, שגם אמן משתחם בו: "הוֹצִיאוּ כִּל אִיש מַעַלְיָה" (פס' ט; בראשית מ"ה, א).¹³

מה משמעותה של הקבלה זו? נראה שבדרך זו המקרה מבקש להציג את הניגוד המוחלט שבין שתי הדמויות בהתמודדות עם היצור. יוסף הצדיק עומד בפני התגוררותה של אשת פוטיפר, מכיר בהיותה "רעיה גודלה", ובורח מן הבית כדי להימנע מן החטא. אמן, לעומתו, אינו מסוגל לעמוד בפני תאונותיו, חוטא ברעה גודלה, ולא זו בלבד שאינו מקבל אחריות על מעשיו, הוא אף מוסיף חטא על פשע ומסlik את מושאו חטא החוצה.

דומה לשינוי זה עמד גם לפני חז"ל. על הפסוק "וּמוֹצָא אָנִי מִרְמָנוֹת אֲתָה הָאֱשָׁה אֲשֶׁר הִיא מַצּוּדִים וְתָרְמִים לְבָה אֲסּוּרִים יְדִיכָה טֻוב לְפָנֵי הָאֶלְהִים יְמַלֵּט מִפְנֵה וְחוּטָא יְלַכֵּד בָּה" (קהלת ז, כ) דרשו חז"ל: "טֻוב לְפָנֵי הָאֶלְהִים יְמַלֵּט מִמְנָה" – זה יוסף... דבר אחר: 'טֻוב' זה פלטי, 'חוּטָא' זה אמן" (קהלת ז, ז).¹⁴ יוסף הצליח להימלט מן הפיתוי, ואילו אמן נלכד ביצרו ושקע בתהומות החטא.¹⁵

מחייב את העניים, רבי אליעזר בן חرسום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים" (יומא לה ע"ב).
15 ראוי לציין שיש הקבלה ניכרת בין ספרו אמן ובין פרשת יהודה ותמר (בראשית ל"ח):

א. בראש ובראשו השם "תמר" – האישה המרכזית בשתי הפרשיות.
ב. "שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית אֲבִיךָ" (בראשית ל"ח, יא) – "וַיַּתְשַׁבֵּךְ תָּמָר וְשָׁמְקָה בֵּית אֲבָשָׁלוּם אֲחֵיךָ" (שם"ב ג, כ).
ג. "וַיַּרְבּוּ הַמִּלְמָדִים... וַיַּעֲלֵל עַל גָּזִי צָאנָנָי" (בראשית ל"ח, יב) – "וַיַּחֲיִ לְשָׁנָתִים קָמִים וַיַּהַיּוּ נָזִים לְאֶבְשָׁלוּם בְּבָעֵל חַצּוֹר" (שם"ב ג, כב).
ד. "וַיַּחֲרֵה רָעָה" (בראשית ל"ח, יב) – "וַיַּלְאַמְנָן רָע וְשָׁמוּ יוֹנְקָבָ" (שם"ב ג, ג).
ה. "הַבָּה נָא אֶבְאָוָ אֶלְיָקָ" (בראשית ל"ח, טז) – "בָּוָא שְׁכָבִי עַמִּי" (שם"ב ג, יא).

ונראה שגם הקבלה ניגודית. יהודה אמן חוויא לפני תמר, אך בסופו של דבר יודע לתכנן את חטאו ולהוודה בו, בניגוד מוחלט לאמן. הקבלה זו גם מחזקת את הניגוד שבין אמן לו לדוד: כוכור (שיעור 23), גם פרשת שביע מקבילה לפרשת יהודה ותמר, וכבר דרינו שם שהאחריות שגילה יהודה דוד כלפי בת שביע גודלה עוד יותר מן האחריות שגילה יהודה כלפי תמר.

12 גם על השוואה זו עמד רב שמואל בן חופה (ראה הערה הקודמת) בפירשו לבראשית ל"ט, ט.

13 אף כאן באiar ורב שמואל בן חופה, בתוך פירושו למה שנאמר ביחס (בראשית מ"ה, א), גם את מה שנאמר באמן: "ובאשר לאמן, הרי הוא התכוון להוציאתם ורק כדי להוציא לפועל את מיזמותם בתמר".

14 במקומות אחד אמרו חז"ל שיטוף הוא למעשה תקדים המחייב את כל האנושות להתמודד עם היצור: "רשות אמורים לו: מפני מה לא עסכת בתורה? אם אמר: הנה היתי וטרוד ביצרתי היתי, אמורים לו: ככל יום ויום היתה אשת היית מישוף? אמורים עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו: השמע לי! אמרה לה: לאו. אמרה לו: הורי הובי שבחת בבית האסורים; אמר לו: 'ה' מתייר אסורים' (תהלים קמ"ז). הורי כופת קומתך – 'ה' זקף כופפים' (שם, ח). הורי מסמא את עיניך – 'ה' פחק עורם' (שם). נתנה לו אלף ככריו כסף לשמעו אליה לשכב אצללה להיות עמה, ולא רצה לשמעו אליה. לשכב אצללה – בעולם הזה, 'היהו עמה' – לעולם הבא. נמצא הכל